

Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα και η περιγραφή τους στην ατζέντα του 2030

Κασιμάτη Κατερίνα

Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος ΑΣΠΑΙΤΕ

Περίληψη

Ο 21ος αιώνας χαρακτηρίζεται από ραγδαίες κοινωνικές, τεχνολογικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές μεταβολές. Η ανάδειξη νέων οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών επιτάσσει την ανάπτυξη βασικών και νέων δεξιοτήτων ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη των εκπαιδευομένων και την ανταπόκρισή τους στις σύγχρονες προκλήσεις σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία και κοινωνία. Οι δεξιότητες αυτές συχνά αναφέρονται ως δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα, όρος που λειτουργεί ως ομπρέλα και περιλαμβάνει τόσο τις βασικές δεξιότητες που θεωρούνται απαραίτητες για την επαγγελματική και κοινωνική ανάπτυξη όσο και νέες δεξιότητες οι οποίες απαραίτητες για την ανταπόκριση των εκπαιδευομένων και μελλοντικών πολιτών στις σύγχρονες προκλήσεις. Στην παρούσα εργασία αφού επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε την έννοια των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα θα παρουσιάσουμε δύο διαφορετικά μοντέλα κατηγοριοποίησής τους, όπως είναι το μοντέλο KSAVE των Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Ripley Miller-Ricci & Rumble (2012) και το μοντέλο του Πανεπιστημίου του DEUSTO (Sanchez&Ruiz, 2008). Στη συνέχεια θα αναλύσουμε ένα πρόσφατο κείμενο του ΟΟΣΑ, την Πυξίδα Μάθησης 2030(OECD, 2019), προϊόν του προγράμματος του διεθνούς οργανισμού για το «Μέλλον της Εκπαίδευσης και των Δεξιοτήτων του 2030», με σκοπό να προσδιορίσουμε τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες, τις στάσεις και τις αξίες που θεωρούνται απαραίτητες από τον διεθνή οργανισμό για την ανταπόκριση των εκπαιδευομένων στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας και κοινωνίας, αλλά και τις πολιτικές που είναι απαραίτητες για την καλλιέργεια και την ανάπτυξή τους από τους εκπαιδευόμενους με στόχο την επαγγελματική, την προσωπική αλλά και την κοινωνική ευημερία.

Λέξεις-Κλειδιά: δεξιότητες, πυξίδα μάθησης, μοντέλα δεξιοτήτων

Abstract

The 21st century is characterized by rapid social, technological, economic and environmental changes. The emergence of new economic and social characteristics requires the development of basic and new skills as a condition for the development of learners and their adaptation to new challenges in a globalized economy and society. These skills are often referred as 21st century skills, an umbrella term including both the basic skills that are considered necessary for professional and social development as well as new skills that are necessary for the adaptation of trainees and future citizens to modern challenges. In this paper, after attempting to define the concept of 21st century skills, we will present two different models, the KSAVE model (Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Ripley Miller-Ricci & Rumble, 2012) and the University of DEUSTO model (Sanchez&Ruiz, 2008). In our study we are analyzing a recent OECD text, the Learning Compass 2030 (OECD, 2019), a product of the international organization's "Future of

Education and Skills 2030" program, in order to identify the knowledge, skills, abilities, attitudes and values that are considered necessary for the adaptation of the trainees to the needs and demands of economy and society. Moreover, we are analyzing the policies that are necessary for the development of the skills that can promote trainees' professional, personal and social well-being.

Keywords: skills, learning compass, skill models

Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, της χρήσης του διαδικτύου, της ρομποτικής, της τεχνητής νοημοσύνης και της πολυπολιτισμικότητας, των ραγδαίων αλλαγών στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον, η απόκτηση και η καλλιέργεια βασικών δεξιοτήτων, αλλά και νέων δεξιοτήτων είναι προϋπόθεση για τη ζωή και την εργασία. Οι δεξιότητες ορίζονται γενικά ως τα ατομικά χαρακτηριστικά που προάγουν την κοινωνικό-οικονομική πρόοδο αλλά και ατομική ευημερία (OECD, 2015).

Ο όρος «δεξιότητες» χρησιμοποιείται συνήθως για την αναγκαία ικανότητα του ατόμου να διεκπεραιώσει ένα έργο ή για να περιγράψει τι γνωρίζει, τι κατανοεί και τι μπορεί να κάνει ένα άτομο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016). Ωστόσο οι δεξιότητες δεν αφορούν μόνο το πλαίσιο της οικονομίας, αλλά και αυτές που χρειάζονται τα άτομα για μια ολοκληρωμένη, υγιή ζωή και πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία. Για παράδειγμα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO, 2003: σ.3) όρισε τις δεξιότητες ζωής (lifeskills) ως «μια ομάδα ψυχοκοινωνικών και διαπροσωπικών ικανοτήτων που βοηθούν τους ανθρώπους να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις, να λύνουν προβλήματα, να σκέφτονται κριτικά και δημιουργικά, να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να οικοδομούν υγιείς σχέσεις, να συναισθάνονται τους άλλους και να αντιμετωπίζουν και διαχειρίζονται τη ζωή τους με υγιή και παραγωγικό τρόπο». Οι Javrh και Mozina(2018:7) και οι συνεργάτες τους, συντάκτες της έκθεσης του προγράμματος LifeSkillsforEurope, χρησιμοποιούν τον όρο «δυνατότητα/βασική δεξιότητα» ως την ικανότητα του ατόμου να αξιοποιεί αποτελεσματικά τις αποκτηθείσες γνώσεις και δεξιότητες σε καταστάσεις περίπλοκες και απρόβλεπτες. «Η δυνατότητα συναποτελείται από γνώσεις, στάση απέναντι στη γνώση, κριτική σκέψη και διαφορετικές δεξιότητες». Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (OECD, 2019:16) οι δεξιότητες ορίζονται ως «η ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί τις αποκτηθείσες γνώσεις με υπεύθυνο τρόπο, προκειμένου να επιτύχει έναν σκοπό».

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι συχνά στη βιβλιογραφία ο όρος δεξιότητες (skills) ταυτίζεται με τον όρο «ικανότητες» (competences). Ο όρος «ικανότητες» είναι πιο ευρύς και εμπερικλείει τον όρο «δεξιότητα» καθώς οι ικανότητες περιλαμβάνουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις και τις αξίες (Javrh & Mozina, 2018). Οι ικανότητες σύμφωνα με τους συγγραφείς δεν εξαρτώνται από το πλαίσιο απόκτησής τους σε αντίθεση με τις δεξιότητες, οι οποίες αντανακλούν το εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα ή τις πολιτικές εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο δεξιότητες καθώς αυτός εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες της.

Έχοντας αποσαφηνίσει τον όρο «δεξιότητες» και τη διάκρισή του από τον όρο «ικανότητες» θα επιχειρήσουμε στις επόμενες ενότητες να διερευνήσουμε

ποιες είναι οι δεξιότητες που καλούνται τα άτομα τη σημερινή εποχή να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν με στόχο την επιτυχή συμμετοχή τους στην εργασία και την προσωπική τους ευημερία και ειδικότερα ποιες είναι οι δεξιότητες που καλείται να καλλιεργήσει στους μαθητές του το σχολείο του 21^{ου} αιώνα ή διαφορετικά ποιες είναι οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα και πώς μπορούν να αποκτηθούν. Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε δύο διαφορετικά μοντέλα ανάλυσης αυτών των δεξιοτήτων, το μοντέλο KSAVE για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα καθώς και το μοντέλο εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου του Deusto. Επιπλέον, θα αναλύσουμε και το μαθησιακό πλαίσιο που ορίζει ο διεθνής οργανισμός του ΟΟΣΑ στο πλαίσιο του προγράμματος για το «Μέλλον της Εκπαίδευσης και των Δεξιοτήτων του 2030».

Το μοντέλο KSAVE για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα

Έχοντας διερευνήσει και συγκρίνει αναλυτικά προγράμματα και πλαίσια αξιολόγησης διαφορετικών χωρών, αλλά και επίσημα κείμενα διεθνών οργανισμών όσον αφορά τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα, η Binkley και οι συνεργάτες της (Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Ripley Miller-Ricci & Rumble, 2012) προσδιόρισαν δέκα βασικές δεξιότητες τις οποίες θεωρούν απαραίτητες για την εκπαίδευση του 21^{ου} αιώνα λαμβάνοντας υπόψη για κάθε δεξιότητα τις διαστάσεις των γνώσεων (Knowledge), των δεξιοτήτων (Skills), των στάσεων (Attitudes), των αξιών (Values) και των ηθικών αρχών (Ethics). Με βάση αυτό το πλαίσιο πρότειναν το μοντέλο KSAVE (ακρωνύμιο των αρχικών γραμμάτων των λέξεων Knowledge, Skills, Attitudes, Values και Ethics) το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί για την αξιολόγηση των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με τους Binkley et al. (2012) οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα είναι οι ικανότητες και στάσεις που μπορούν να διδαχθούν και να αποκτηθούν προκειμένου να ενισχύσουν στο άτομο νέους τρόπους σκέψης, μάθησης, εργασίας και διαβίωσης στον σύγχρονο κόσμο. Οι δεξιότητες περιλαμβάνουν τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, την κριτική σκέψη, την επίλυση προβλημάτων και την ικανότητα λήψης αποφάσεων, τη μεταγνωστική ικανότητα, την επικοινωνία, τον γραμματισμό δεδομένων και τον ψηφιακό γραμματισμό, την ανάπτυξη της ιδιότητας του πολίτη (σε τοπικό, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο), δεξιότητες ζωής και καριέρας, δεξιότητες που αναπτύσσουν την προσωπική και κοινωνική ευθύνη. Όπως υποστηρίζουν οι παραπάνω συγγραφείς, ο προσδιορισμός και η αναλυτική περιγραφή των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα διασφαλίζουν τη διδασκαλία και την αξιολόγηση των μαθητών σε σχέση με αυτές. Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τις δέκα δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα σύμφωνα με το μοντέλο KSAVE οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις ομάδες: α) τρόποι σκέψης, β) τρόποι εργασίας, γ) εργαλεία εργασίας και δ) ζωή στον κόσμο:

Πίνακας 1. Το μοντέλο KSAVE για τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα (Binkley et al., 2012)

A. Τρόποι Σκέψης
1. Δημιουργικότητα και Καινοτομία
2. Κριτική σκέψη, επίλυση προβλήματος, διαχείριση και λήψη απόφασης

3. Μαθαίνοντας να Μαθαίνεις: Μεταγνώση
Β. Τρόποι Εργασίας
4. Επικοινωνία
5. Συνεργασία (ομαδική εργασία)
Γ. Εργαλεία Εργασίας
6. Πληροφορικός εγγραμματισμός (έρευνα σε πηγές, αποδεικτικά στοιχεία κ.λπ.)
7. Τεχνολογικός εγγραμματισμός
Δ. Ζωή στον Κόσμο
8. Πολιτειότητα
9. Ζωή και Σταδιοδρομία
10. Προσωπική και Κοινωνική ευθύνη με πολιτισμική επίγνωση και δεξιότητα

Σύμφωνα με την Binkley και τους συνεργάτες της (2012) η δημιουργικότητα και η καινοτομία αναφέρονται στη δεξιότητα των μαθητών να σκέφτονται και να εργάζονται δημιουργικά, είτε ατομικά είτε ομαδικά και να εφαρμόζουν καινοτομίες. Η κριτική σκέψη και η επίλυση προβλημάτων που αποτελούν τη δεύτερη δεξιότητα του μοντέλου KSAVE αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων διεθνώς και σε αντίθεση με τη δημιουργικότητα και την καινοτομία έχουν αποτελέσει αντικείμενο μεγάλης κλίμακας αξιολογήσεων όπως είναι το PISA του ΟΟΣΑ.

Ο Πίνακας 2 απεικονίζει τον τρόπο που προσδιορίζει η Binkley και οι συνεργάτες της την τρίτη δεξιότητα του μοντέλου που προτείνουν η οποία αφορά τη μεταγνώση. Οι μεταγνωστικές διαδικασίες ενεργοποιούνται όταν σκεφτόμαστε για τη μάθηση, τις ενέργειες που θα ακολουθήσουμε και τη τρέχουσα γνωστική κατάσταση (Flavell, 1976).

Πίνακας 2. Τρόποι σκέψης: Μαθαίνω πώς να μαθαίνω, μεταγνώση (Binkley et al., 2012)

Γνώση	• Γνώση και κατανόηση των επιθυμητών μεθόδων μάθησης, των ισχυρών σημείων, αλλά και των αδυναμιών των δεξιοτήτων και των προσόντων • Επίγνωση των ευκαιριών εκπαίδευσης και κατάρτισης και πώς οι διαφορετικές αποφάσεις κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης και της κατάρτισης οδηγούν σε διαφορετικές σταδιοδρομίες
--------------	---

Δεξιότητες	• Αποτελεσματική αυτοδιαχείριση μάθησης και σταδιοδρομίας. Έμφαση σε αυτονομία, πειθαρχία, επιμονή, διαχείριση πληροφορίας στη μαθησιακή διαδικασία • Επικέντρωση και κριτικός προβληματισμός στο αντικείμενο και στον σκοπό της μάθησης • Αποτελεσματική επικοινωνία με χρήση κατάλληλων παραγωγικών στοιχείων, υποστηρικτικών της προφορικότητας / δυνατότητα κατανόησης - παραγωγής ποικίλων πολυμεσικών μηνυμάτων (γραπτών ή προφορικών, λεκτικών ή μη)
Συμπεριφορές Αξίες - Ηθικές αρχές	• Αυτοαντίληψη που ενέχει την επιθυμία για περαιτέρω ανάπτυξη • ικανοτήτων – Αυτοπεποίθηση • Θετική στάση απέναντι στη μάθηση – Ανάλυση σχετικών πρωτοβουλιών • Προσαρμοστικότητα και ευελιξία • Επίγνωση και ανασκευή εσφαλμένων αντιλήψεων

Οι ραγδαίες αλλαγές όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο εργάζονται οι άνθρωποι στη σημερινή εποχή ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης υπαγορεύουν τη βελτίωση των δεξιοτήτων της επικοινωνίας και της συνεργασίας. Για παράδειγμα, η επικοινωνία στο σύγχρονο περιβάλλον εργασίας πρέπει να είναι γρήγορη, σύντομη και να λαμβάνει υπόψη της τις πολιτισμικές διαφορές. Οι Πίνακες 3 και 4 παρουσιάζουν τον τρόπο που προσδιορίζουν η Binkley και οι συνεργάτες της (2012) τη δεξιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας:

Πίνακας 3. Τρόποι εργασίας: Επικοινωνία (Binkley et al., 2012)

Γνώση	• Ικανότητα στην μητρική γλώσσα : γνώση λεξιλογίου, γραμματικής , τύπων λεκτικής αλληλεπίδρασης • Ικανότητα σε επιπρόσθετη γλώσσα/γλώσσες: γνώση λεξιλογίου, γραμματικής, πολιτιστικών διαφορών
Δεξιότητες	• Ικανότητα στη μητρική γλώσσα και στις πρόσθετες γλώσσες/γλώσσα: ικανότητα επικοινωνίας, γραπτού/προφορικού λόγου, σωστή ακρόαση, κατανόηση κειμένων, γραφής κειμένων, διαμόρφωσης επιχειρημάτων

Συμπεριφορές, Αξίες, Ηθικές αρχές	• Ικανότητα στην μητρική γλώσσα :θετική στάση στη μητρική γλώσσα, αυτοπεποίθηση λόγου, αγάπη για τη λογοτεχνία • Ικανότητα σε πρόσθετη γλώσσα/γλώσσες: ευαισθησία στις πολιτιστικές διαφορές
--	---

Πίνακας 4. Τρόποι εργασίας: Συνεργασία και Ομαδική Εργασία(Binkley et al., 2012)

Γνώση	• Αποτελεσματική αλληλεπίδραση με τους άλλους • Αποτελεσματική εργασία σε ποικίλες ομάδες • Διαχείριση πρότζεκτ: γνώση σχεδιασμού, διαδικασίας και επίτευξης στόχων
Δεξιότητες	• Αποτελεσματική αλληλεπίδραση με τους άλλους • Αποτελεσματική εργασία με ποικίλες ομάδες • Διαχείριση πρότζεκτ: προγραμματισμός • Καθοδήγηση και οδήγηση των άλλων
Συμπεριφορές, Αξίες, Ηθικές αρχές	• Αποτελεσματική αλληλεπίδραση με τους άλλους: επαγγελματισμός • Αποτελεσματική εργασία σε διάφορες ομάδες: σεβασμός και αποδοχή πολιτιστικών διαφορών • Διαχείριση πρότζεκτ: επιμονή στους στόχους • Υπευθυνότητα

Η τρίτη κατηγορία δεξιοτήτων αναφέρεται στα εργαλεία της εργασίας, τα οποία περιλαμβάνουν τον πληροφορικό και τον τεχνολογικό εγγραμματισμό. Οι δεξιότητες αυτές σηματοδοτούν την ολοένα αυξανόμενη σημασία των Τ.Π.Ε. Ο πληροφορικός εγγραμματισμός σύμφωνα με το μοντέλο KSAVE αναφέρεται στις γνώσεις, ικανότητες και αξίες, στάσεις και ηθικές αρχές που πρέπει να επιδεικνύουν οι μαθητές όσον αφορά την πρόσβαση, την αξιολόγηση, τη χρήση και διαχείριση πληροφοριών καθώς και την αποτελεσματικής εφαρμογή της τεχνολογίας. Από την άλλη, ο τεχνολογικός εγγραμματισμός αναφέρεται στις γνώσεις, ικανότητες και αξίες, στάσεις και ηθικές αρχές που πρέπει να επιδεικνύουν οι μαθητές όσον αφορά την πρόσβαση, την αξιολόγηση των πληροφοριών και της επικοινωνιακής τεχνολογίας, την ανάλυση των μέσων μαζικής επικοινωνίας, τη δημιουργία προϊόντων μέσων μαζικής επικοινωνίας, τη χρήση και διαχείριση των πληροφοριών και την αποτελεσματική εφαρμογή της τεχνολογίας.

Τέλος, η τέταρτη κατηγορία αφορά την πολιτειότητα, την παγκόσμια και την τοπική, τη σύνδεση της ζωής με τη σταδιοδρομία καθώς και την προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα. Η πολιτειότητα ως εκπαιδευτικός στόχος δεν είναι μια νέα έννοια και αποτελεί στοιχείο των αναλυτικών προγραμμάτων κυρίως στο

πεδίο των κοινωνικών σπουδών. Ωστόσο η πολιτειότητα ως δεξιότητα αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σπουδαιότητα και προϋποθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε σχέση με τη διδασκαλία και την αξιολόγησή της.

Πίνακας 5. Ζωή στον κόσμο: Πολιτειότητα, παγκόσμια και τοπική (Binkley et al., 2012)

Γνώση	• Γνώση των πολιτικών δικαιωμάτων και του συντάγματος της χώρας καταγωγής, του πεδίου εφαρμογής της διακυβέρνησής της • Κατανόηση των ρόλων και των ευθυνών των ιδρυμάτων που σχετίζονται με τη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο • Γνώση βασικών προσώπων των τοπικών και εθνικών κυβερνήσεων, των πολιτικών κομμάτων και των πολιτικών τους • Κατανόηση εννοιών όπως η δημοκρατία, η ιθαγένεια και των διεθνείς θέσεων που τις εκφράζουν • Γνώση των κύριων γεγονότων, τάσεων και παραγόντων αλλαγής στην εθνική και παγκόσμια ιστορία • Γνώση των κινημάτων των λαών και πολιτισμών στο πέρασμα του χρόνου σε όλο τον κόσμο
Δεξιότητες	• Συμμετοχή σε δραστηριότητες κοινότητας/γειτονιάς καθώς και στη λήψη αποφάσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, συμμετοχή στις εκλογές. • Δυνατότητα εκδήλωσης αλληλεγγύης δείχνοντας ενδιαφέρον και βοηθώντας στην επίλυση προβλημάτων που επηρεάζουν την τοπική ή την ευρύτερη κοινότητα. • Ικανότητα αποτελεσματικής διασύνδεσης με ιδρύματα στο δημόσιο τομέα • Ικανότητα εκμετάλλευσης ευκαιριών που δίνονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
Συμπεριφορές, Αξίες, Ηθικές αρχές	• Αίσθηση του ανήκειν στον τόπο, τη χώρα και σε ένα μέρος του κόσμου. • Προθυμία συμμετοχής στη λήψη δημοκρατικών αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα. • Διάθεση εθελοντισμού και συμμετοχής στα κοινά, υποστήριξη διαφορετικότητας και κοινωνική συνοχής • Ετοιμότητα για σεβασμό των αξιών και ιδιωτικότητα των άλλων με τάση για αντίδραση ενάντια στην αντικοινωνική συμπεριφορά

	• Αποδοχή της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ισότητας· αποδοχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών • Εκτίμηση και κατανόηση των διαφορών μεταξύ των συστημάτων των αξιών των διαφορετικών θρησκευτικών ή εθνοτικών ομάδων • Κριτική υποδοχή των πληροφοριών των ΜΜΕ
--	---

Η διαχείριση της ζωής και της σταδιοδρομίας είναι μια ακόμη δεξιότητα που θεωρείται απαραίτητη για τη ζωή ενός ατόμου στον κόσμο. Σύμφωνα με την Binkley και τους συνεργάτες της (2012) η ζωή και η σταδιοδρομία αναφέρεται στις γνώσεις, τις ικανότητες και τις αξίες, στάσεις και ηθικές αρχές που πρέπει να έχει το άτομο ώστε να μπορεί να προσαρμόζεται στις αλλαγές, να διαχειρίζεται στόχους και χρόνο, να είναι αυτό-καθοδηγούμενος εκπαιδευόμενος και να διαχειρίζεται project, να εργάζεται ανεξάρτητα, να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με άλλους, να εργάζεται σε διαφορετικές ομάδες, να μπορεί να καθοδηγεί και να ηγείται των άλλων, να παράγει αποτελέσματα και να είναι υπεύθυνος έναντι των άλλων. Τέλος, η *προσωπική και κοινωνική ευθύνη* αναφέρεται στις γνώσεις που πρέπει να διαθέτει το άτομο όσον αφορά τον αποδεκτό κώδικα συμπεριφοράς σε διαφορετικές χώρες, τους τρόπους φροντίδας της καλής υγείας του ατόμου και της οικογένειάς του, την ικανότητα να επικοινωνεί εποικοδομητικά σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις, της διαχείρισης της αποτυχίας καθώς και την ικανότητα διαπραγμάτευσης και της εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τους άλλους.

Οι δεξιότητες σύμφωνα με το μοντέλο εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου του Deusto (University of Deusto Training Model-UDTM)

Το μοντέλο εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου του Deusto (Ισπανία) αποτελεί ένα πλαίσιο μάθησης, διδασκαλίας και αξιολόγησης που βασίζεται στις δεξιότητες (competence-based

learning, CBL). Το εν λόγω μοντέλο αναφέρεται σε μια προσέγγιση διδασκαλίας και μάθησης στον χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης η οποία προσδιορίζει τις γνώσεις και τις ικανότητες που πρέπει να αναπτύξουν οι φοιτητές ώστε να αναπτύξουν την αυτονομία και την ικανότητά τους να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν (Sanchez&Ruiz, 2008). Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του συγκεκριμένου πανεπιστημίου, μαζί με τις πρωτοβουλίες άλλων ευρωπαϊκών πανεπιστημίων με αντίστοιχες οπτικές για αλλαγή, βοήθησαν στην ανάπτυξη του μοντέλου και στη δημιουργία του *Tuning Project*, ενός προγράμματος υπό την ηγεσία του Πανεπιστημίου του Deusto και του Πανεπιστημίου του Gröningen (Ολλανδία), το οποίο εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη, αλλά και σε άλλες ηπείρους προωθώντας τη μάθηση που βασίζεται στις δεξιότητες.

Οι Sanchez&Ruiz (2008) προσδιορίζουν την έννοια της δεξιότητας ως την καλή απόδοση σε διαφορετικά, αυθεντικά πλαίσια που βασίζονται στην ενσωμάτωση και ενεργοποίηση γνώσεων, κανόνων και προτύπων, τεχνικών, διαδικασιών, ικανοτήτων και δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών. Στην πρότασή τους, οι δεξιότητες ταξινομούνται σε τρεις κύριες ενότητες:

1. *Εργαλειακές δεξιότητες*: ή δεξιότητες που λειτουργούν ως μέσον για την επίτευξη ενός σκοπού. Απαιτούν συνδυασμό χειρωνακτικών δεξιοτήτων και γνωστικών ικανοτήτων απαραίτητων για επαγγελματική επάρκεια.
2. *Διαπροσωπικές δεξιότητες*: Αυτές οι δεξιότητες συνεπάγονται την ικανότητα αναγνώρισης, έκφρασης και διαχείρισης των συναισθημάτων, είτε δικά του είτε άλλων, για την προώθηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και συνεργασίας.
3. *Συστημικές δεξιότητες*: Απαιτούν έναν συνδυασμό φαντασίας, ευαισθησίας και ικανότητας, δίνοντας τη δυνατότητα σε κάποιον να δει πώς συνδέονται και σχετίζονται τα μέρη ενός συνόλου. Τέτοιες δεξιότητες περιλαμβάνουν την ικανότητα προγραμματισμού αλλαγών που θα επιφέρουν βελτιώσεις στο σύστημα ως σύνολο και την ικανότητα σχεδιασμού νέων συστημάτων. Αυτές οι δεξιότητες βασίζονται σε εργαλειακές και διαπροσωπικές δεξιότητες που αποκτήθηκαν προηγουμένως.

Η μάθηση που βασίζεται σε δεξιότητες συνίσταται στην ανάπτυξη γενικών ή εγκάρσιων (εργαλείων, διαπροσωπικών και συστημικών) δεξιοτήτων και ειδικών δεξιοτήτων που σχετίζονται με κάθε επάγγελμα. Ο στόχος είναι να εφοδιαστούν οι εκπαιδευόμενοι με επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και να τους δοθεί η δυνατότητα να εφαρμόσουν αυτές τις γνώσεις σε ποικίλα σύνθετα πλαίσια. Για τον σκοπό αυτό, η γνώση ενσωματώνεται μαζί με στάσεις και αξίες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι κατάλληλη για την προσωπική και επαγγελματική ζωή κάθε εκπαιδευόμενου.

Το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο του μοντέλου αυτού είναι η αναγνώριση της ανώτατης εκπαίδευσης ως μάθησης βασισμένη σε δεξιότητες. Η εκπαίδευση θεωρείται ένα μαθησιακό ταξίδι που επικεντρώνεται στις ικανότητες και την υπευθυνότητα του κάθε μαθητή και την ανάπτυξη της αυτονομίας του. Πρόκειται δηλαδή για ένα σύστημα διδασκαλίας και μάθησης επικεντρωμένο στον εκπαιδευόμενο. Η μάθηση που βασίζεται σε δεξιότητες προϋποθέτει τον προσδιορισμό των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες στη σύγχρονη εποχή.

Η τυπολογία των γενικών δεξιοτήτων στο προτεινόμενο μοντέλο του Πανεπιστημίου του Deusto αφορά στη διάρθρωση της αξιολόγησης των βασικών δεξιοτήτων που μπορεί, επίσης, να χρησιμεύσει και ως οδηγός για την οργάνωση της αξιολόγησης και των ειδικών δεξιοτήτων.

Πίνακας 5. Οργάνωση των γενικών ή εγκάρσιων δεξιοτήτων (Sanchez&Ruiz, 2008)

Εργαλειακές	Γνωστικές	• Αναλυτική, συστημική, κριτική, ανακλαστική, λογική, αναλογική, πρακτική, ομαδική, δημιουργική και συμβουλευτική σκέψη
	Μεθοδολογικές	• Διαχείριση χρόνου • Επίλυση προβλήματος • Λήψη απόφασης • Μαθησιακός προσανατολισμός • Σχεδιασμός
	Τεχνολογικές	• Η/Υ ως εργαλείο στην εργασία

		Χρήση βάσεων δεδομένων
	Γλωσσικές	- Προφορική επικοινωνία - Γραπτή επικοινωνία - Επάρκεια ξένων γλωσσών
Διαπροσωπικές	Ατομική	- Αυτενέργεια - Πολυμορφία και διαπολιτισμικότητα - Αντίσταση και προσαρμογή στο περιβάλλον - Αίσθημα ήθους
	Κοινωνική	- Διαπροσωπική επικοινωνία - Ομαδική δουλειά - Διαχείριση συγκρούσεων και διαπραγμάτευση
Συστημικές	Οργανωτική	- Αντικειμενική διαχείριση - Διαχείριση έργου - Ποιοτικός προσανατολισμός
	Επιχειρηματικότητα	- Δημιουργικότητα - Επιχειρηματικό πνεύμα - Καινοτομία
	Ηγετική	- Προσανατολισμός επίτευξης - Ηγεσία

Οι εργαλειακές δεξιότητες είναι αυτές που χρησιμεύουν ως μέσο ή εργαλείο για την επίτευξη ενός δεδομένου στόχου. Οι εργαλειακές δεξιότητες μπορούν να υποδιαιρεθούν σε υποκατηγορίες, συμπεριλαμβάνοντας τις γνωστικές, μεθοδολογικές, τεχνολογικές και γλωσσικές δεξιότητες. Μερικές από τις πιο σημαντικές εργαλειακές ικανότητες είναι οι διαφορετικοί τύποι σκέψης. Όσο περισσότερους τρόπους σκέψης αναπτύσσει ένα άτομο, τόσο μεγαλύτερη είναι η πνευματική του ικανότητα. Το μοντέλο UDTM διακρίνει δέκα τύπους σκέψης των οποίων η σημασία εξαρτάται από το είδος των σπουδών που αναλαμβάνει ο εκπαιδευόμενος. Οι δέκα τύποι σκέψης είναι: η αναλυτική, η συστημική, η κριτική, η στοχαστική, η λογική, η αναλογική, η δημιουργική, η πρακτική, η διαβουλευτική και η ομαδική σκέψη. Σύμφωνα με τους Sanchez&Ruiz (2008) κάθε επάγγελμα αναπτύσσει τον δικό του κυρίαρχο τρόπο σκέψης και παράλληλα χρησιμοποιεί και άλλους.

Μια άλλη σημαντική ομάδα εργαλειακών δεξιοτήτων είναι αυτές που ονομάζονται μεθοδολογικές. Κάθε πεδίο σπουδών έχει τις δικές του μεθοδολογίες και διαδικασίες για την προαγωγή της γνώσης. Η επίλυση προβλημάτων και η λήψη αποφάσεων είναι επίσης δύο βασικά εργαλεία για την οργάνωση και την ανάληψη εργασιών στο σχολείο και στην εργασία. Τέλος, δύο άλλες δεξιότητες που συμπεριλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία είναι ο μαθησιακός προσανατολισμός και ο σχεδιασμός. Ο μαθησιακός προσανατολισμός αναφέρεται στη στρατηγική της μάθησης σύμφωνα με τους στόχους, με βάση την

αναγνώριση του τρόπου με τον οποίο μαθαίνει κανείς και την επίγνωση της μάθησης καθαυτής. Ο σχεδιασμός αναφέρεται στη δεξιότητα να αποφασίζει το άτομο αποτελεσματικά τους στόχους, τις προτεραιότητες, τις μεθόδους και τρόπους παρακολούθησης του έργου που πρέπει να υλοποιηθεί οργανώνοντας τις εργασίες με βάση χρονοδιαγράμματα και διαθέσιμα μέσα.

Το παιδαγωγικό μοντέλο του Πανεπιστημίου του Deusto προσδιορίζει δύο βασικές τεχνολογικές δεξιότητες: «τους υπολογιστές ως εργαλείο εργασίας» και «τη χρήση της βάσης δεδομένων». Σε έναν κόσμο όπως ο σημερινός όπου η τεχνολογία είναι τόσο σημαντική, οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να είναι έμπειροι χρήστες υπολογιστών. Επιπλέον, τουλάχιστον μια βασική γνώση βάσεων δεδομένων κρίνεται όχι μόνο ενδεδειγμένη αλλά απαραίτητη για καλή ακαδημαϊκή πρόοδο σε οποιονδήποτε τομέα σπουδών. Τέλος, υπάρχει μια τέταρτη ομάδα εργαλειακών δεξιοτήτων, οι γλωσσικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν καλές δεξιότητες προφορικής και γραπτής επικοινωνίας, οι οποίες είναι και οι δύο βασικές ικανότητες για φοιτητές πανεπιστημίου. Επιπλέον, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να διαθέτουν γλωσσική επάρκεια τουλάχιστον σε μία ξένη γλώσσα.

Οι διαπροσωπικές δεξιότητες είναι δεξιότητες που επιτρέπουν στα άτομα να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά με άλλα άτομα. Στο συγκεκριμένο μοντέλο οι διαπροσωπικές δεξιότητες υποδιαιρούνται σε δύο τύπους: στις ατομικές και κοινωνικές διαπροσωπικές ικανότητες. Η ομαδική εργασία είναι μια δεξιότητα που έχει ενσωματωθεί από όλα τα πανεπιστήμια ως θεμελιώδης στρατηγική για την προσαρμογή σε οποιαδήποτε ομάδα, ιδιαίτερα στον χώρο εργασίας. Η επαγγελματική εργασία απαιτεί ολοένα και περισσότερο τη συμβολή διαφορετικών ειδικών που αλληλοσυμπληρώνονται και συνεργάζονται στο ίδιο έργο. Έτσι, η συνεισφορά στην ομάδα είναι απαραίτητη στον σημερινό κόσμο.

Οι συστημικές δεξιότητες έχουν ομαδοποιηθεί σε τρεις κατηγορίες: οργάνωση, επιχειρηματικότητα και ηγεσία. Όσον αφορά την οργάνωση υπάρχουν τρεις δεξιότητες: «διαχείριση βάσει στόχων», «διαχείριση έργου» και «προσανατολισμός ποιότητας».

Η δεύτερη κατηγορία είναι η επιχειρηματικότητα και περιλαμβάνει τρεις δεξιότητες: τη δημιουργικότητα, το επιχειρηματικό πνεύμα και την καινοτομία. Η καινοτομία ως προσωπική δεξιότητα νοείται ως η ικανότητα του ατόμου να ανταποκρίνεται σε προσωπικές, οργανωτικές και κοινωνικές ανάγκες, τροποποιώντας διαδικασίες και αποτελέσματα. Για να αναπτύξει κανείς αυτή τη δεξιότητα, πρέπει να μπορεί να σκέφτεται με διαφορετικό τρόπο, να μπορεί να βλέπει και να σκέφτεται τα πράγματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες, και επομένως να έχει δημιουργική σκέψη.

Τέλος, η τελευταία ενότητα των συστημικών δεξιοτήτων είναι η ηγεσία, η οποία περιλαμβάνει δύο βασικές δεξιότητες: «προσανατολισμό στα επιτεύγματα» και «ηγεσία». Η δεξιότητα της «ηγεσίας» νοείται ως η δεξιότητα να επηρεάζεις τους άλλους ώστε να προσπαθούν για το καλύτερο που μπορούν να προσφέρουν και να συνεισφέρουν.

Οι δεξιότητες στο πλαίσιο του προγράμματος του ΟΟΣΑ «Το μέλλον της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων του 2030»

Μια πιο σύγχρονη προσέγγιση των δεξιοτήτων η οποία εστιάζει στο σχολικό περιβάλλον αποτελεί η πρόταση του ΟΟΣΑ που περιγράφεται σε πρόσφατο κείμενο με τίτλο «OECD. LearningCompass 2030» [ΟΟΣΑ. Πυξίδα

μάθησης 2030] (OECD, 2019), προϊόν του προγράμματος του διεθνούς οργανισμού «Μέλλον της Εκπαίδευσης και των Δεξιοτήτων του 2030». Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, «ακριβώς όπως η πυξίδα προσανατολίζει έναν ταξιδιώτη, έτσι και η Πυξίδα Μάθησης 2030 του ΟΟΣΑ υποδεικνύει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις και τις αξίες που χρειάζονται οι μαθητές όχι για να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές στο περιβάλλον και στην καθημερινότητά μας, αλλά για να βοηθήσουν στη διαμόρφωση του μέλλοντος που θέλουμε» (OECD, 2019:15). Έτσι, η Πυξίδα Μάθησης του ΟΟΣΑ επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σχετικά με τις γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες που θα χρειαστούν οι σημερινοί μαθητές για να ευημερήσουν και να διαμορφώσουν τον κόσμο τους και πώς μπορούν τα εκπαιδευτικά συστήματα να αναπτύξουν αποτελεσματικά αυτές τις γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες. Σύμφωνα με το κείμενο οι δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές διακρίνονται σε τρία διαφορετικά είδη: α) τις γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες, β) τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες και γ) τις πρακτικές και φυσικές δεξιότητες.

Οι γνωστικές δεξιότητες είναι ένα σύνολο στρατηγικών του νου που επιτρέπουν τη χρήση της γλώσσας, των μαθηματικών, της λογικής και της αποκτηθείσας γνώσης. Οι μεταγνωστικές δεξιότητες περιλαμβάνουν τη δεξιότητα του μαθαίνω πώς να μαθαίνω αλλά και την ικανότητα αναγνώρισης των γνώσεων, των δεξιοτήτων, των στάσεων και των αξιών του ατόμου. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες σύμφωνα με το κείμενο του ΟΟΣΑ ενισχύουν τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών, ενώ η έλλειψή τους επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων καθώς οι τελευταίες αλληλεπιδρούν με τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες. Δεξιότητες, όπως η ενσυναίσθηση, η αυτογνωσία, ο σεβασμός προς τους άλλους και η ικανότητα επικοινωνίας, γίνονται απαραίτητες καθώς οι σχολικές αίθουσες και οι χώροι εργασίας γίνονται ολοένα και περισσότερο χαρακτηρίζονται από πολιτισμική και γλωσσική ετερογένεια.

Στο κείμενο του ΟΟΣΑ αναφέρονται επίσης και οι μετασχηματιστικές δεξιότητες οι οποίες αποτελούνται από γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες οι οποίες μπορούν να καλλιεργηθούν στους μαθητές ώστε να μετασχηματίσουν την κοινωνία και να διαμορφώσουν το μέλλον για μια καλύτερη ζωή. Η Πυξίδα Μάθησης 2030 του ΟΟΣΑ εντοπίζει τρεις «μετασχηματιστικές ικανότητες»: α) Η δημιουργία νέων αξιών η οποία αναφέρεται στην ικανότητα των μαθητών να έχουν το αίσθημα του σκοπού, της περιέργειας, της ευρύτητας της σκέψης για νέες ιδέες, οπτικές και εμπειρίες. Η δημιουργία νέων αξιών προϋποθέτει κριτική σκέψη και δημιουργικότητα στην αναζήτηση διαφορετικών προσεγγίσεων στην επίλυση προβλημάτων και στη συνεργασία με άλλους για αναζήτηση λύσεων σε πολύπλοκα προβλήματα, β) Η συμφιλίωση εντάσεων και διλημμάτων αναφέρεται στην ικανότητα των μαθητών να διαθέτουν γνωστική ευελιξία, ενσυναίσθηση, σεβασμό προς τις οπτικές των άλλων, δημιουργικότητα και ικανότητες επίλυσης προβλήματος, διαχείρισης συγκρούσεων, ανθεκτικότητας, ανεκτικότητας και υπευθυνότητας προς τους άλλους και γ) η ανάληψη ευθύνης συνδέεται με την ικανότητα στοχασμού, αυτογνωσίας, αυτορρύθμισης και κριτικής σκέψης.

Ως προς τις πολιτικές απόκτησης των νέων δεξιοτήτων η «μαθησιακή πυξίδα 2030» του ΟΟΣΑ αναφέρεται στην ανάγκη τα προγράμματα σπουδών να είναι δυναμικά και να δίνουν περιθώρια αυτονομίας στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι θα πρέπει να είναι επαρκώς καταρτισμένοι ώστε να μπορούν να

ανταποκριθούν στον νέο τους ρόλο. Στη μαθησιακή πυξίδα του ΟΟΣΑ τονίζεται επίσης ιδιαίτερα η «ενσυνείδητη δράση των μαθητών» (studentagency). Η ενσυνείδητη δράση των μαθητών ορίζεται ως η πεποίθηση ότι οι μαθητές έχουν τη θέληση και την ικανότητα να επηρεάσουν θετικά τη ζωή τους και τον κόσμο γύρω τους, καθώς και την ικανότητα να θέτουν έναν στόχο, να στοχάζονται και να ενεργούν υπεύθυνα για να επιφέρουν την αλλαγή. Η ενσυνείδητη δράση (studentagency) σχετίζεται με την ανάπτυξη της ταυτότητας και της αίσθησης του ανήκειν. Όταν οι μαθητές αναπτύσσουν δράση, βασίζονται στα κίνητρα, την ελπίδα και την αυτο-αποτελεσματικότητα και προσανατολίζονται προς την ευημερία. Αυτή η διαδικασία τους δίνει τη δυνατότητα να ενεργούν με μια αίσθηση σκοπού, η οποία τους καθοδηγεί να αναπτυχθούν και να ευδοκιμήσουν στην κοινωνία. (OECD, 2019).

Η ενσυνείδητη δράση των μαθητών (studentagency) σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ είναι μαθησιακός στόχος και ταυτόχρονα μαθησιακή διαδικασία. Με τη φοίτησή τους στο σχολείο, οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση να αναζητούν μια αίσθηση σκοπού στη ζωή τους και να πιστεύουν ότι μπορούν να εκπληρώσουν αυτόν τον σκοπό θέτοντας στόχους και αναλαμβάνοντας δράση για την επίτευξη αυτών των στόχων. Τότε είναι που η ενσυνείδητη δράση είναι μαθησιακός στόχος. Από τις θέσεις που διατυπώνονται στην Πυξίδα Μάθησης 2030 είναι φανερό ότι οι μαθητές δεν θεωρούνται πλέον παθητικοί δέκτες οδηγιών και κατευθύνσεων από τους εκπαιδευτικούς, αλλά γίνονται περισσότεροι αυτόνομοι αναπτύσσοντας δεξιότητες όπως είναι η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα και η λήψη αποφάσεων.

Τέλος, όσον αφορά τις πολιτικές ανάπτυξης των δεξιοτήτων των μαθητών η Πυξίδα Μάθησης 2030 δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών. Μάλιστα στην εισαγωγή του κειμένου επισημαίνεται ότι το ενδιαφέρον του ΟΟΣΑ μετατοπίζεται και εστιάζεται από τη μάθηση στη διδασκαλία, καθώς οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται ότι αποτελούν το κλειδί για την εφαρμογή των προγραμμάτων σπουδών. Σε αυτό το πλαίσιο κρίνεται απαραίτητη η επικαιροποίηση των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών, και πιο συγκεκριμένα των ψηφιακών, των κοινωνικοσυναισθηματικών δεξιοτήτων όπως επίσης και αυτών που αφορούν τον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την αξιολόγηση και τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να προσδιοριστούν οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα που είναι ανάγκη να αποκτήσουν και να καλλιεργήσουν οι εκπαιδευόμενοι και πώς μπορούν να αποκτηθούν μέσω της ανάλυσης δύο μοντέλων προσέγγισης των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα και της πρότασης του ΟΟΣΑ, όπως αποτυπώνεται στην Πυξίδα Μάθησης 2030. Ως προς τις δεξιότητες που καλούνται να καλλιεργήσουν οι εκπαιδευόμενοι, κοινή παράμετρος και στα τρία πλαίσια είναι η απόκτηση βασικών δεξιοτήτων, όπως είναι ο γλωσσικός, ο μαθηματικός και ο ψηφιακός εγγραμματισμός. Ιδιαίτερα όσον αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες και στα τρία πλαίσια αυτές θεωρούνται θεμελιώδεις δεξιότητες, καθώς συμβάλλουν στην ένταξή του ατόμου στην κοινωνία της γνώσης. Μια άλλη ομάδα δεξιοτήτων στην οποία δίνεται έμφαση είναι οι λεγόμενες κοινωνικές ή συναισθηματικές δεξιότητες, οι οποίες αφορούν τη συνεργασία με τους άλλους, την επίτευξη των στόχων και τη διαχείριση συναισθημάτων. Σε σχέση με τις τελευταίες, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στο

κείμενο του ΟΟΣΑ οι δεξιότητες αυτές αναγνωρίζονται ως δεξιότητες εξίσου σημαντικές και αλληλένδετες με τις γνωστικές και συνδέονται με στόχους που αφορούν τον κοινωνικό μετασχηματισμό, τη βιωσιμότητα, την προστασία του περιβάλλοντος και την αειφορία, την προσωπική και κοινωνική ευημερία. Επίσης, οι μεταβιβάσιμες δεξιότητες, δηλαδή, οι δεξιότητες που μπορούν να μεταφερθούν και προσαρμοστούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα εργασίας και να επιτρέψουν στους ανθρώπους να διατηρήσουν την απασχολησιμότητα, όπως είναι η επιχειρηματικότητα, η επίλυση προβλημάτων, η δημιουργικότητα, η καινοτομία, η ικανότητα ανάλυσης προβλημάτων, επίτευξης λύσεων, επικοινωνίας, συνεργασίας και ηγεσίας είναι δεξιότητες που επισημαίνονται και στα τρία προαναφερθέντα πλαίσια. Κοινές επίσης είναι, ιδιαίτερα στο κείμενο του ΟΟΣΑ και στο μοντέλο του UDTM, οι τεχνικές και επαγγελματικές δεξιότητες που αφορούν τη τεχνογνωσία που σχετίζεται με συγκεκριμένες εργαστηριακές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης, κυρίως στο μοντέλο KSAVE αλλά και στην Πυξίδα Μάθησης 2030 στην ιδιότητα του πολίτη ως δεξιότητα θεμελιώδης για τη δημιουργία πολιτών που συμμετέχουν και ενδιαφέρονται για τα κοινά.

Ως προς το πώς θα αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι τις δεξιότητες αυτές, και στα τρία πλαίσια δίνεται έμφαση στο ζήτημα της εκπαίδευσης και της ενεργητικής εμπλοκής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα τα δύο μοντέλα τονίζουν τη σημασία της διδασκαλίας αλλά και της αξιολόγησης των δεξιοτήτων και της αναλυτικής περιγραφής τους, ενώ η Πυξίδα Μάθησης 2030 του ΟΟΣΑ προτάσσει τον ρόλο του εκπαιδευτικού αλλά και τον εμπλουτισμό των προγραμμάτων σπουδών. Ως εκ τούτου για να μπορούν οι εκπαιδευόμενοι να αποκτήσουν δεξιότητες που θα συμβάλλουν στην ατομική και κοινωνική ευημερία και θα συμβάλλουν στην οικοδόμηση του μέλλοντος είναι αναγκαίες οι μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση και ειδικότερα οι αλλαγές στα προγράμματα σπουδών και στην αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Βιβλιογραφία

- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Miller-Ricci, M., & Rumble, M. (2012). *Defining Twenty First Century Skills*. In P. Griffin et al. (Eds), *Assessment and Teaching of 21st Century Skills*. London: Springer.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και τη Επιτροπή των Περιφερειών: Νέο θεματολόγιο δεξιοτήτων για την Ευρώπη. Συνεργασία για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού, της απασχολησιμότητας και της ανταγωνιστικότητας. Βρυξέλλες, 10.6.2016 COM (2016) 381 final. Βρυξέλλες.
- Facione, P.A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report)*. Millbrae: California Academic Press.
- Flavell, J. H. (1976). Metacognitive aspects of problem solving. In L. B. Resnick (Ed.), *The nature of intelligence* (pp. 231-235). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Javrh, P. & Mozina, E. (2018). The life skills approach in Europe. An Erasmus+ partners' project for the Life Skills in Europe.

https://eaea.org/wpcontent/uploads/2018/03/Life-Skills-Approach-in-EuropesummaryEN_FINAL_13042018-1.pdf

- Καρανικόλα Ζ. & Παναγιωτόπουλος, Ν. (2019). Δεξιότητες: Ένα Μονοπάτι προς την Απασχολησιμότητα και την Ευημερία. Στο Ανδρεαδάκης Ν., Καρανικόλα Ζ, Κόνσολας Μ., Παναγιωτόπουλος Γ. (Επιμ.). Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού. Επιμόρφωση και Διεθνείς Πολιτικές. Αθήνα: Γρηγόρης.
- OECD (2015). *OECD Skills Outlook 2015: Youth, Skills and Employability*. <https://doi.org/10.1787/9789264234178-en>.
- OECD (2019). *OECD Future of Education and Skills 2030. OECD Learning Compass 2030. A Series of Concept Notes*. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
- OECD. (2016). *Preliminary reflections and research on knowledge, skills, attitudes and values necessary for 2030*. <https://www.oecd.org/education/2030-project/about/documents/PRELIMINARY-REFLECTIONS-AND-RESEARCH-ON-KNOWLEDGE-SKILLS-ATTITUDES-AND-VALUES-NECESSARY-FOR-2030.pdf>
- Sánchez, V. A., & Ruiz, M. P. (Eds.). (2008). *Competence-based learning: A proposal for the assessment of generic competences*. University of Deusto. http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/Competence-Based-Learning_EN.pdf
- Wegerif, R., & Dawes, L. (2004). *Thinking and learning with ICT: Raising achievement in primary classrooms*. London: Routledge Falmer.
- World Health Organization (2003). *Skills for health: Skills-based health education including life skills: An important component of a child-friendly/health-promoting school*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42818>